

Nový návrh na zákonnou úpravu kartelův.

Dr. Lev Winter.

Drahota potravin, která panovala v době prvního zasedání sněmovny poslanecké, dolehla silným ohlasem i do zasedací síně zákonodárného sboru a obrátila i na kartely pozornost nové instituce nevykvašené a nevyjasněné, těkající s předmětu na předmět. Více nežli deset let uplynulo již od té doby, co vláda rakouská — první v Evropě — učinila pokus aspoň částečné zákonné úpravy kartelův. Pokus, který vzbudil mnoho rozruchu v kruzích účastněných a odborných, který však už dávno zapadl v moře zapomenutí. Vlády rakouské, a zejména finanční ministři po Kaizlovi nenašli již odvahy k podobnému pokusu.

Nová sněmovna měla v sobě potřebnou odvahu. A poněvadž jí byl předložen návrh Steinwendrův na zákonnou úpravu kartelů — číslo 997. příloh ke stenografickému protokolu —, sněmovna použila této příležitosti a pověřila výbor národohospodářský příkazem, aby vypracoval a jí předložil návrh zákona kartelového. Výbor národohospodářský, chtěje určité svoje členy úplně uvolniti pro vypracování tohoto zákona, zvolil zvláštní podvýbor, jemuž přikázal usnesení sněmovny i návrh Steinwendrův k rychlému vyřízení.

Tento návrh Steinwendrův vyžaduje, aby osnova zákona kartelového byla vybudována na následujících zásadách:

1. účelem zákonodárného zasáhnutí do hnutí kartelového jest zachování volné soutěže ve výrobě i obchodu;

2. zákon nemá se týkati pouze kartelů, nýbrž i jiných kapitalistických podniků, které dle své činnosti zaujímají monopolové postavení;

3. zákon má však upravovati pouze určitá nebezpečná opatření takového podniku, právní existence podniku má zůstatí nesporná;

4. zákon nemá se týkati takových opatření, která zamýšlejí pouze odstranění ne hospodářských poměrů, jež vzniknou ze zneužívání volné soutěže. Takovými přípustnými opatřeními kartelu jsou dle návrhu Steinwendrova opatření, jimiž jsou potírány na př. nadvýroba, soutěž s cenami nepoměrně nízkými, zhoubné

snížení cen, nepřiměřená reklama a poskytování nepřiměřeného úvěru, odluzování zákazníků, všechny druhy neloyální soutěže;

5. zákon má však týkati se opatření, která chtějí:

a) docíliti cen vyšších, nežli by byly přiměřeny hospodářskému stavu;

b) zhoršiti jakost zboží;

c) omeziti živnostníky, obchodníky a konsumenty v jejich volnosti nákupu nebo prodeje zboží;

6. vládě má býti dáno právo, vydati proti takovým opatřením příslušné nařízení, po případě kartel zakázati;

7. účelu zákona má býti dosaženo způsobem následujícím:

a) k prozkoumání stavu věci má býti zřízena komise, sestávající z polovice z úředníků ministerstev veřejných prací, financí, obchodu a orby, a z polovice ze zástupců odborných kruhův. Komise má se sestoupiti od případu k případu k vyřízení stížnosti došlé ministerstva pro veřejné práce. Komise může vyžadovati zprávy, kterých je třeba k prozkoumání věci, a má potom se vyjádřiti, zdali a pokud stížnost jest odůvodněna;

b) na základě tohoto nálezu vydá ministr pro veřejné práce v dohodě s ostatními zúčastněnými ministry příslušné nařízení;

c) kdo neuposlechne takového nařízení, anebo kdo učiní vědomě nepravé udání před komisí, má býti stíhán vězením až do šesti měsícův a tresty peněžitými až do 10.000 K.

Tak představuje si dr. Steinwender zákon kartelový. Vláda sama nejevila příliš chuti zasáhnouti do této otázky, a přenechala podvýbor národohospodářský samu sobě. Podvýbor ustanovil za zpravodaje slovinského poslance dra. Kreka, který nedávno předložil podvýboru zprávu o svých názorech na úpravu poměru veřejnosti ke kartelům.

Ačkoli podvýbor národohospodářský neměl dosud příležitosti, aby porokoval o návrhu Krekově, dostal se návrh Krekův již na veřejnost a stal se předmětem kritiky v denních listech. Sněmovna poslanecká byla sice uzavřena; tím zanikl i mandát výboru národohospodářského a všechna práce, kterou dosud provedl. Poněvadž však jest velice pravděpodobno, že v brzku bude nový výbor národohospodářský jednati o novém návrhu Krekově, souhlasném s návrhem dnešním, nemůže býti na ujmu věci, když o návrhu Krekově předem bude promluveno v tisku odborném.

Dr. Krek vychází z následujících úvah:

Stát má právo a povinnost zabraňovati škodlivým účinkům

hospodářských monopolů. Tyto účinky jsou rázu hospodářského, politického a ethického. Závady politické a ethické jsou však pouze průvodkyněmi závad hospodářských, jimž proto musí býti věnována zvláštní pozornost. Nejdůležitější hospodářské závady monopolů jsou: příliš vysoké ceny zboží v tuzemsku, naproti tomu nízké ceny pro dodávky za hranice, nátlak na odběratele a tím i na živnostníky a konsumenty, nátlak na dělnictvo.

Jak může stát odpomoci těmto závadám? Referent má za to, že není možno bojovati proti všem závadám monopolu v jednom zákoně. Jádrem věci jest mu otázka cenová a k té vztahují se návrhy referentovy, jež jsou formulovány následovně:

Ministr spravedlnosti jmenuje na tři roky ze soudcovských úředníků soud cenový ve Vídni, který by rozhodoval v senátech pětičlenných. Soud cenový rozhoduje o žalobách, které by byly podány některou sněmovnou (buď poslaneckou nebo panskou) do příliš vysoké ceny určitého druhu zboží, uváděného na trh nějakým svazem podnikatelským anebo jiným podnikem s postavením monopolovým. Členové sněmovny, kteří se usnesou na podání žaloby, zvolí zároveň ze svého středu členy, kteří mají žalobu zastupovati před soudem cenovým. Zástupci žaloby mají právo, vyžadovati na ministru pro veřejné práce, aby jim dal k dispozici všechno k věci se vztahující materiál, uložený u úřadu národohospodářského, a aby jim dal k ruce odborníky tohoto úřadu. Řízení je neveřejné, rozsudek prohlašuje se však veřejně.

Cenový soud nejprve se vysloví o tom, zdali cena, proti níž je žalováno, jest přiměřena hospodářské situaci čili nic. Shledá-li, že cena této situaci jest přiměřena, může strana žalovaná vyžadovati uveřejnění jednání v úředním listě vídeňském »Wiener Zeitung«. Shledá-li však soud, že cena je příliš vysoká, oznámí zároveň cenu minimální, připojí příkaz, aby žalovaný pod pokutou až do 20.000 K v osmi dnech snížil cenu svého zboží až k ceně minimální, a odsoudí jej k náhradě útrat soudních.

Soud cenový může dále v případě odsouzení dle volného uvážení prohlásiti:

a) že všechny smlouvy jsou neplatny, které byly uzavřeny na základě vyšších cen;

b) že vláda nesmí pro stát nakoupiti zboží od podniku, jehož ceny byly shledány vysokými;

c) že jednání má býti uveřejněno.

Shledá-li se při řízení, že žalovaný podnik jest podezřelý

z nějakých zločinů nebo přečinů, postoupí cenový soud spisy příslušnému soudu k dalšímu úřednímu jednání.

Když v pěti letech nějaký podnik byl dvakrát odsouzen ke snížení cen, může soud cenový přiznati vládě právo vyvlastniti dotyčný podnik na základě zásad platných pro vyvlastnění ve prospěch veřejných prostředků komunikačních.

Dr. Krek vyžaduje, aby podvýbor schválil tyto zásady a aby mu svěřil podrobnější jejich zpracování.

Tolik Krek.

Jsme si úplně vědomi, že jest neobyčejně těžko, vypracovati osnovu zákona kartelového, ba že jest velice těžko vytýčiti pro něj aspoň hlavní zásady. Nicméně nutno říci, že návrh Krekův zůstává celé hony pozadu za tím, co bylo očekáváno.

První důležitou vadou návrhu jest, že Krek pojal svůj úkol příliš úzce. Jest sice pravda, že cenová politika kartelů dotýká se nejširších vrstev, tak že možno ji prohlásiti za nejdůležitější činnost kartelu; ale hospodářsky jsou neméně důležité a škodlivy i ostatní vady kartelů, které byly shora dle Kreka ve svých podstatných rysech vypočítány a které aspoň prostředně působí opět na zvýšení cen anebo na zvýšení mocenského postavení kartelu zvýšením zisku podnikatelského.

Krek sice projevuje naději, že by se těmto vadám dalo snad odpomoci jinak; na př. trestně; ale sám příliš nevěří v úspěšnost podobného počínání. Naděje taková je však vůbec licha, poněvadž kartel nepoleze do nastavené pasti ustanovení trestního, kdyžtě přece při svých velikých prostředcích může se jí tak snadno vyhnouti. Kdo dosud nechce věriti, jak kartel dovede se přizpůsobiti jakékoli formě zákonné, a kdo nevěří příkladům z ciziny, nechť všimne si kartelové úmluvy českých pivovarů. Tato úmluva, jejíž text jest ostatně těžko přístup, jest přímo klasickým příkladem, jak kartel dovede se vyhnouti všem klíčkám zákonným, jsou-li mu nepohodlny, v tomto případě ustanovením zákona koaličního.

Má-li se proti kartelům zakročovati zvláštním zákonem, bylo by nerozumno, spokojovati se pouze úpravou jejich politiky cenové, a přenechati vše ostatní dosavadnímu zákonodárství.

Ale i kdyby byl správným názor Krekův, že vše ostatní se může nechat stranou a že si má býti všímáno pouze cenové politiky kartelu, nebyl by návrh Krekův vhodným prostředkem k potírání její. Už sama základní myšlenka návrhu, že v každém

jednotlivém případě má zasahovati parlament do vývoje věcí, jest přímo absurdní. A jest nepochopitelné, kterak něco podobného může navrhnouti poslanec, který co den vidí těžkopádnost aparátu, v němž nucen jest spolupůsobiti, a který co den pozoruje neschopnost útvaru toho k zakročování okamžitému. Krek ani nemůže uvést na svoji obranu, že má na mysli parlament spořádaný a řízený snad novým zamýšleným řádem jednacím. Přese všechny možné opravy jednacího řádu parlament rakouský zůstane na dozírnou dobu aparátem těžkopádným, a i když pilně bude pracovati, sotva stane se kdy vhodným činitelem pro okamžité zakročení. Není možno očekávati něco podobného od jiného parlamentu, natož potom od parlamentu rakouského.

Ale i kdybychom si odmyslili úplně nepohyblivost parlamentního stroje, i potom by zůstaly dvě možnosti:

buď parlament bude vyřizovati návrhy na podání žaloby proti monopolovému podniku rychle anebo je bude vyřizovati zdlouhavě.

Bude-li je vyřizovati rychle, bude soud cenový zaplavován neustálými žalobami. Žádná strana politická nenechá si ujíti vhodné příležitosti k důkazu, že hájí zájmy lidu, tak že bylo by možno očekávati s jistotou, že co chvíli navrženo bude podání žaloby proti některému kartelu. Jakmile pak bude takový návrh podán, stěží postaví se mu některá strana na odpor, aby nevalila na sebe podezření ze spojení s kartelem. I budou schvalovány všechny návrhy na podávání žalob, a cenový soud ani nestačí je vyřizovati. Sněmovna se usnese na žalobě dosti snadno, poněvadž nikdy neponese útraty sporu. Kdyby došlo k vyličenému stavu, pak by přirozeně soud cenový v každé žalobě parlamentem podané viděl už předem jenom demagogii pro oslavu určité strany nebo určitých osob, a stejně posuzoval by i žaloby nejoprávněnější. Rozsudky osvobozující by se množily, lid by byl uspokojen domněnkou, že to vlastně s kartely není tak zlé, a pod pláštěm těchto rozsudků osvobozujících kartely by vedly dále svou.

Dr. Krek si ovšem slibuje, že už samo veřejné jednání o kartelu v parlamentě by vykonávalo značný vliv na politiku kartelovou. To vše závisí na síle kartelu. Půjde-li o kartel slabý, ten ovšem pravděpodobně povolí nátlaku; ale kartelu železářskému bylo v rakouské sněmovně už tolikrát vynadáno, jeho politika byla už tolikrát prokleta a stigmatizována a kartel železářský, ovládající úplně rakouský trh, nic si z toho nedělal a nedělá.

Pravděpodobnější však nežli naděje, že návrhy o podání ža-

loby na kartel budou projednávány velice rychle, jest obava, že budou projednávány pomalu; že budou zřídka projednány v době, kdy by jich bylo nejvíce třeba, a že by tedy žaloba byla kdy podána v pravý čas.

I kdyby nakrásně jak jednací řád sněmovny poslanecké, tak i vnitřní poměry byly někdy tak upraveny, aby všeobecně umožnily naději na rychlejší postup v jednání, sotva by postupovalo jednání právě při návrzích na podání žaloby proti kartelu dosti rychle ku předu; neboť by vznikla naproti tomu s velikou pravděpodobností překážka, jejíž možné vyvolání jest jednou z největších vad návrhu Krekova: korupce parlamentární.

Rakouské sněmovně poslanecké může se vytýkat všechno možné; ale to se jí musí nechat, že dovedla se udržeti v celku čista. Nepěkné finanční aféry jednotlivých poslanců byly naprostou vzácností. Snad z části také proto, že vliv jednotlivců pro konkrétní případy je dosti nepatrný, takže nikomu nestálo za to, aby poslance podplácel. Kdyby však parlament měl rozhodovati většinou hlasů o podání žaloby proti mocnému kartelu, kdyby hlas každého jednotlivého poslance padal při tom na váhu, jistě by kapitalisté rakouští sáhli k témuž prostředku, k jakému sáhají kapitalisté jiných státův, a jistě by i ve sněmovně rakouské našel se jistý počet lidí, kteří by nedovedli odolati svůdnému lesku zlata.

Může býti namítnuto, že i sněmovna panská může dle návrhu Krekova podati žalobu, a že ve sněmovně panské vůbec jedná se rychleji, a že tam korupce byla by úplně vyloučena. I kdybychom připustili správnost zejména posléze uvedené hypotézy, nestal by se návrh Krekův přijatelnější. Bylo by bláhovo domnívati se, že sněmovna panská zakročí proti kartelům. Vždyť nejenom nebude se scházet k vůli nějaké žalobě proti kartelu, ale členové její necítí nikdy tlaku kartelu na ceny a účinků cenové politiky kartelu; ba mnohdy jsou sami přímo nebo nepřímo podílíky kartelu.

Zakročování parlamentu je tedy prostředek hodně problematický. Ale i kdyby konečně došlo k podání žaloby, kdyby došlo k jejímu projednání, a kdyby cenový soud prohlásil žalobu za důvodnou, normální odsuzující rozsudek by sotva šel do živého. Kartel by byl odsouzen, aby v osmi dnech snížil ceny svého zboží na stanovenou výši. Ale jak dlouho má ceny udržovati na takové výši? Soud to nebude moci předem stanovit, poněvadž ve 24 hodinách může se změnit situace hospodářská tak, že už rozsudek

sám v době svého uskutečnění by neodpovídal skutečným poměrům. Kartel vyhoví rozsudku, ale v následující chvíli zvýší ceny zase, poněvadž bude moci prokázat, že poměry se změnily. Vždyť silný kartel sám bude moci působiti na změnu »poměrů«. A stane-li se něco takového a nebude-li moci býti znovu zakročeno, protože poměry se změnily, jak bude vypadati autorita soudu cenového? Vždyť soud cenový a vše, co s ním souvisí, stane se přímo směšným v očích členů kartelu i v očích veřejnosti.

Návrh Krekův se prostě nedá vůbec s úspěchem uskutečnit. Jediné, co by se z něho dalo provést, jest zřízení úřadu národohospodářského, který by měl za úkol, sledovati dle přesné soustavy hnutí hospodářské a sbírat příslušný materiál. Je to úřad kartelový z jiných návrhů, kterému se svého času přiznával zvláštní význam, který však v naší době není již tak vysoko oceňován.

Ačkoliv nejsme chudi na opatření byrokratická, nikdo přece nebude namítati ničeho proti zřízení úřadu národohospodářského, poněvadž opravdu objektivně a soustavně hospodářský materiál u nás nikde není sbírán a zpracováván. Ale pro potírání kartelů by byl úřad národohospodářský institucí slabou.

Cokoli se vymýšlí naproti kartelům a jejich monopolovému postavení, všechno ukazuje bezmocnost opatření, jež směřují již proti účinkům kartelův a jež mají kartel poučovati, aby do budoucnosti jednal jinak.

Kartel nepotřebuje mentora, a monopol se nebojí soudce. Jediného tvora se bojí — silného konkurenta. Silného konkurenta, který by zničil jeho monopolové postavení a který by ho přinutil včas, aby svoje ceny, svoje jednání a vystupování zařídil podle situace hospodářské. Úplně jsem za jedno s Krekem v názoru, že podpora soukromých konkurentů kartelu je demoralisující a bezúčinná; rozvedl jsem tuto myšlenku obšírněji již ve své zprávě k prvnímu sjezdu právnickému. Ale pak nezbývá nic jiného, nežli jíti důsledně dále a postarati se o silného konkurenta jiného. Tím může býti toliko veřejnoprávní korporace.

Každý pokus o jiné řešení otázky kartelové už předem ukazuje svoje slabiny a svou bezmocnost. Úprava otázky kartelové není maličkost: dotýká se úzce celé naší soustavy hospodářské. K řešení takových velikých otázek je třeba míti odvalu, bez níž budeme se potloukati neustále v bezvýznamných polovičatostech k radosti těch, proti nimž má býti vystupováno.

Pochybujeme, že by většina sněmovny poslanecké měla potřebnou odvahu; pochybujeme proto, že by ze sněmovny poslanecké za nynější většiny vzešel zákon, který by opravdu odstranil veliké vady kartelův.

Hospodářské poměry, organisace a zápasy pruských Poláků.

Napsal Dr. Alfred Mayer.

(Pokračování.)

Přicházíme k líčení dnešních sociálních poměrů u Poláků. Sociální zvrstvení poznaňských Poláků nebylo do nedávna jiné nežli u Poláků ostatních. Charakteristické znaky polských krajů: bohatá, zpupná, nehospodárná šlechta vedle nemajetných, velmi zanedbaných vrstev lidových při naprostém nedostatku stavů středních vyskytuje se i zde. Vybudování polského středního stavu bylo tudíž vedle zvýšení všeobecné úrovně hospodářské a kulturní ode dávna nejtoužebnějším přáním, nejusilovnější snahou všech reálně smýšlejících polských vlastenců. Dokud strašila však v nejlepších hlavách polských ještě myšlenka revoluční a dokud stálo v čele národní organisace polské ještě Kolo polskie říšského sněmu, složené téměř bezvýjimečně z příslušníků neb úzkých přátel šlechty, dotud se snahám těmto valně nedařilo. Obrát přivedlo teprve zdemokratisování polského života a emancipační hnutí hospodářské posledních 20 let. Vzrůst polských středních stavů děje se dnes poměrně velmi rychle — podporován mimo jiné značným stěhováním židů z venkova a z menších měst — a není tudíž snad daleka doba, kdy bude číselný poměr jednotlivých sociálních vrstev poznaňských Poláků zcela normální.

Polská šlechta se svým značným pozemkovým majetkem jest ovšem ještě i dnes velmi vlivným činitelem, ale vůdcovství a politického primátu, jenž byl v její rukou celkem až do let 1893/94, již pozbyla. Na místo její nastoupilo kněžstvo a vznikající střední stav; účastenství šlechty na řízení záležitostí finančních a hospodářských, dnes nejdůležitějších, jest jen skrovné, a pokud jsou na nich účastněni šlechtici, jsou to pouze menší zemani, nikoli bohatí magnáti, kteří stáli v čele polského hnutí v dobách